

Särskilt värdefulla områden som berörs av vägkorridorerna

I detta avsnitt görs en samlad redovisning av kulturlandskap, bebyggelse och fornminnen som berörs av de olika vägkorridorerna. Med hjälp av de specialutredningar som ligger som underlag för detta avsnitt kan inom utredningsområdet 15 områden med särskilt stora kulturhistoriska värden avgränsas, se karta. Områdena berörs direkt eller indirekt av något av vägalternativen.

K1. Dalgången vid Lunden

I dalgången vid Lunden finns flera fornlämningar, såsom en relativt fyndrik stenåldersboplats (yxor, kärnor och flintavslag), fossil åkermark, fyndplats för flintyxa, boplatsoområden och en gravhög. Dalgången visar spår efter äldre odlingsmarker. I området finns Lunden, en före detta storgård med huvudbyggnad från sent 1700-tal med omgivande trädgård och betesmarker. Området hyser även gårdarna Ranagård och Kullen, två värdefulla gårdsmiljöer med boningshus från mitten av 1700-tal respektive 1800-tal. Dalgångens odlingslandskap har stor betydelse för upplevelsen av gårdsmiljöerna. Övrig kulturhistoriskt värdefull bebyggelse är två 1930-tals villor med omgivande trädgårdar.

K2. Älvkvarnsförekomst

Här finns Onsalas enda kända älvkvarnsförekomst, ett jordfast stenblock med cirka 30 skålgropar. Älvkvarnsförekomst kan indikera en närliggande boplats eller lämningar av andra aktiviteter från bronsåldern.

K3. Odlingsrösen

Området utgörs av åkerterrasser och ett 20-tal registrerade odlingsrösen.

K4. Moränåsen vid Staragården - Apelröd och omgivande odlingslandskap

Moränrygg med omväxlande hag- betes- och åkermark samt omfattande och välbevarad gårdsbebyggelse från 1850-talet och strax efteråt. Inom området kan följande fastigheter nämnas:

Apelröd 1:4 – En gård från sekelskiftet 1800 med en mäktig manbyggnad i en stil vanlig för de gamla kaptensboställena, nu hembygdsgård.

Onsala Underliden 1:3 – Gård med bebyggelse från slutet av 1800-talet.

Onsala Underliden 1:11 – Före detta jordbruk med boningshus från tidigt 1800-tal som flyttats till platsen på 1870-talet. Ekonomilänga från 1926.

Norrelund 2:1 – Gård med boningshus från 1860-talet och ekonomilänga från 1950-talet.

Norrelund 1:6 – Före detta jordbruk med ett boningshus som flyttats till platsen från Gottskär under 1800-talets andra hälft och en ekonomidel från omkring 1900.

Staragården 5:1 – Gård med mäktig manbyggnad från tidigt 1800-tal och ekonomibygnader från tidigt 1900-tal. Gården står öde och oanvänd. Den stora ladugårdsbyggnaden har läckande tak och riskerar att gå förlorad i sin helhet om inget görs snart. Om ladugården försvinner går en stor del av gårdens kulturhistoriska värde förlorat. Längs med vägen, uppe på moränåsen, ligger gravar likt ett pärlband. Gravarna utgör en större samlad gravmiljö, vilken består av tre gravfält och flera ensamgravar i form av högar, stensättningar och en domarring. Vägen utgör förmodligen en rest av den äldsta leden från Onsala kyrka till Vallda och vidare mot Kungsbacka. Odlingslandskapet väster om åsen präglas av en storskalighet och öppenhet som gör det möjligt att överblicka och förstå flera av de viktigaste landskapshistoriska sambanden. Storskaligheten betingas både av Väg 940 Rösan - Forsbäck: MKB 4. Miljökonsekvenser 53

det underliggande naturlandskapet, med Knapabäckens breda dalgång, en relativt god hävd på huvuddelen av åkermarken samt avsaknaden av villor och annan sent tillkommen bebyggelse. Även 1700-talets landskap kännetecknades här av storskalighet, med en stor, gemensam och

öppen inägomark och stora delar av bebyggelsen placerad i gränsområdet mot utmarken i väster. Den här dimensionen finns i hög grad ännu kvar och kan upplevas i området. Bebyggelsen i väster ligger i stor utsträckning kvar på sina gamla tomter med god exponering ut över odlingsmarken mot öster och stora delar av vägnätet är intakt.

K5. Medeltida odlingslämningar

Detta är ett område med medeltida odlingslämningar i form av 20 odlingsrösen och en hålväg.

K6. Gårdsbebyggelse vid Sunnerlund

Området utgörs av gårdsbebyggelse från slutet av 1800-talet på Apelrödsvägens södra sida och bostadsfastighet från 1920-30-talet med omgivande jordbruksmark på Apelrödsvägens norra sida.

K7. Norrelund 1:5

Gårdsbebyggelse med boningshus vars äldsta delar troligen är från 1700-talet. Gården har varit i samma släkt under mycket lång tid. Ekonomibygnaderna är från 1920-talet.

K8. Gårdsbebyggelse och trädgårdsmästeri vid Rösan

Området utgörs av ett glest bebyggelseområde med ett trädgårdsmästeri med tillhörande växthus, som fortfarande bedrivs som en näring, samt bostadshus i funktionalistisk stil från 1930-talet. Norr om trädgårdsmästeriet och eventuellt också på den östra sidan av nuvarande väg 940 finns också spår av förhistoriska boplatslämningar. Gårdsbebyggelsen är från mitten av 1800-talet och består av två boningshus från mitten av 1800-talet och ett från senare delen av 1800-talet samt två nyare villor från 1950-60-tal. Gårdsbebyggelsen ligger på båda sidorna av väg 940 och har nog gjort så sedan husen uppfördes.

K9. Onsala kyrkby

Miljön kring Onsala kyrka har ett stort kulturhistoriskt värde, och har klassats som riksintresse för kulturminnesvården. Områdets tidiga bosättningar manifesteras genom flertalet förhistoriska lämningar, såsom flera domarringar och resta stenar, en skeppssättning och en stensättning. Vid båtmuseet och norr därom har påträffats ca 10 000 år gamla lämningar från senpaleolitisk tid, samt boplatslämningar från vikingatid, samt resterna av de gamla kyrkstallarna från 1600-talet. Äldsta byggnaden inom området är kyrkan med ursprung från tidig medeltid. I området finns flera byggnader från 1700-tal och 1800-tal. Marken kring kyrkan och bebyggelsen består av omväxlande åker- och betesmark samt en del skog.

K10. Affärshus i funktionalistisk stil

Utmed nuvarande väg finns tre affärshus samt en bilverkstad från 1930-tal i funktionalistisk stil. I alla husen bedrivs fortfarande affärsrörelse; en fotoaffär, en livsmedelsaffär, en pizzeria med kiosk och en bilverkstad/bensinstation

K11. Torpbebyggelse

På båda sidor om vägen vid Presse ligger värdefull torpbebyggelse från 1800-talet. I området är en minnessten rest över majblommans grundare, Beda Hallberg.

K12. Torp

Ett torp från 1800-talet finns utmed vägen, vid Iglamossen.

K13. Gårdsbebyggelse

Gårdsbebyggelse med byggnader från 1930-talet

K14 Fritidsbostäder

Två fritidsbostäder från 1930- och 1950-talen.

K15 Småhusbebyggelse

Område med småhusbebyggelse från 1900-talets första hälft.